

[Vitchenko A. Modernizatsiia osvity v Ukraini: stratehiia proryvu chy yoho imitatsiia (krytychnyi analiz zakhodiv shchodo realizatsii derzhavnoi polityky v osvithnii haluzi) / Andrii Vitchenko // Universytet. – 2010. – № 1. – S. 5 – 13].

2. **Гуманітарна** політика Української держави в новітній період : [монографія] / за ред. С. І. Здіорук. – К. : НІСД, 2006. – 403 с. [Humanitarna polityka Ukrainiskoi derzhavy v novitni period : [monohrafiia] / za red. S. I. Zdiorka. – K. : NISD, 2006. – 403 s.].

3. **Деркач А. І.** Інновації в педагогіці (теоретичний аспект): впровадження нових педагогічних технологій / А. І. Деркач. – Миколаїв, 2000. – 170 с. [Derkach A. I. Innovatsii v pedahohitsi (teoretychnyi aspekt): vprovadzhennia novykh pedahohichnykh tekhnolohii / A. I. Derkach. – Mykolaiv, 2000. – 170 s.].

4. **Мельник Я.** Тенденції розвитку державної освітньої політики в Україні / Яна Мельник. – Режим доступу : <http://www.kbuara.ua> [Melnyk Ya. Tendentsii rozvytku derzhavnoi osvithnoi polityky v Ukraini / Yana Melnyk. – Rezhym dostupu : <http://www.kbuara.ua>].

5. **Національна** доктрина розвитку освіти. II Всеукраїнський з'їзд працівників освіти // Освіта. – 2001. – 24 – 31 жовт. [Natsionalna doktryna rozvytku osvity. II Vseukrainskyi zizd pratsivnykiv osvity // Osvita. – 2001. – 24 – 31 zhovt.].

6. **Національна** стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf [Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na 2012 – 2021 roky. – Rezhym dostupu : www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf].

7. **Про Державну** національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листоп. 1993 р. № 896. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п [Pro Derzhavnu natsionalnu prohramu «Osvita» («Ukraina XXI stolittia») : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 lystop. 1993 r. № 896. – Rezhym dostupu : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п].

8. **Про підвищення** ролі НАН України у поглибленні ринкових реформ та розробці стратегії економічного розвитку України : Постанова Президії НАН України від 29 берез. 1999 р. № 107. – Режим доступу : www1.nas.gov.ua/infrastructures/Legaltexts/nas/1992-2001/regulations/Documents/990329_107.pdf [Pro pidvyshchennia roli NAN Ukrainy u pohlyblenni rynkovykh reform ta rozrobtsi stratehii ekonomichnoho rozvytku Ukrainy : Postanova Prezydii NAN Ukrainy vid 29 berez. 1999 r. № 107. – Rezhym dostupu : www1.nas.gov.ua/infrastructures/Legaltexts/nas/1992-2001/regulations/Documents/990329_107.pdf].

9. **Стратегія** економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004 – 2015 рр. – Режим доступу : www.gov.lica.com.ua/b_text.php?type=3&id=200656&base=1 [Stratehiia ekonomichnoho ta sotsialnoho rozvytku Ukrainy «Shliakhom yevropeiskoi intehratsii» na 2004 – 2015 rr. – Rezhym dostupu : www.gov.lica.com.ua/b_text.php?type=3&id=200656&base=1].

10. **Tangerud H.** The Development of Policy in Pluralistic and Decentralized Societies / H. Tangerud // Improving the Quality of Schooling / Hopkins D. (ed). London : Falmer Press, 1987. – P. 137 – 141.

Надійшла до редколегії 19.10.15

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 35

Сергій ВЛАСЕНКО

*Національна академія державного управління
при Президентіві України*

ІНСТИТУЦІЙНІ ПРИНЦИПИ ТА МЕХАНІЗМИ ДЕМОКРАТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Аналізуються інституційні принципи та механізми демократичного управління України, ідентифікуються основні проблеми та ризики, з якими стикається суспільство в умовах його формальної реалізації, синтезуються основні підходи та практики, які мають певну результативність у сучасному світі, і пропонуються шляхи їх реалізації в межах вітчизняної моделі інституціоналізації демократії. Надається характеристика особливостей, які визначають тенденції демократизації державного управління, що дозволяє забезпечити політичну та економічну стабільність держави.

Ключові слова: інституціоналізація демократії, інституціональність, інституціоналізація, державне управління, державно-правові інститути, демократична модернізація, демократичні інститути, збалансованість державного управління.

Serhii Vlasenko. Institutional principles and mechanisms of democratic governance in Ukraine

The institutional principles and mechanisms of democratic control of Ukraine are analysed, the main challenges and risks facing society in terms of its formal implementation are identified, the basic approaches and practices that have a certain impact on the modern world are synthesized and the ways of their realization within the national model of institutionalization of democracy are offered. The peculiarities,

which define the trends of democratization of public administration that ensures political and economic stability of the state, are described.

Key words: institutionalization of democracy, instytutsionalnist, institutionalization, public administration, public-legal institutions, democratic modernization, democratic institutions, the balance of public administration.

У контексті аналізу особливостей становлення вітчизняної моделі інституціоналізації демократії в Україні особливу увагу варто приділити окремому розгляду інституційних принципів та механізмів реалізації демократичного управління. Незважаючи на певну активність щодо посилення тенденцій демократизації системи державного управління України, належного результату й досі немає. Це ставить питання про формування інституційних принципів та механізмів демократичного управління, які б забезпечували дотримання прав та свобод людини, вільні та багатопартійні вибори, гарантували свободу слова та можливість громадянам брати активну участь у формуванні та реалізації державної політики. Важливою умовою стабільного переходу держави до демократії є запровадження інституційних принципів демократичного управління, що, у свою чергу, забезпечує формування інститутів, які б гарантували відповідальність органів державної влади перед громадськістю.

Традиційно до інституційних принципів демократичного управління в межах різних підходів належать: визнання народу найвищим джерелом влади та визнання народного суверенітету [15]; виборність основних органів держави; рівноправність громадян, передусім їх виборних прав [10]; підпорядкування меншості інтересам більшості в процесі прийняття відповідних державно-управлінських рішень [13].

Метою статті є аналіз інституційних принципів та механізмів демократичного управління в Україні. Досягнення цієї мети передбачає реалізацію таких завдань: ідентифікувати основні проблеми та ризики, із якими стикається суспільство в умовах його формальної реалізації, на основі цього синтезувати основні підходи та практики, які мають певну результативність у сучасному світі, і запропонувати шляхи їх реалізації в межах вітчизняної моделі інституціоналізації демократії; охарактеризувати особливості, які визначають тенденції демократизації державного управління, що дозволить забезпечити політичну та економічну стабільність держави.

Шлях лібералізму та консолідації, на якому все більше сьогодні наголошують експерти в Україні, неминуче може стикнутися з відсутністю відповідних інституційних ресурсів та загалом функціональної демократичної інфраструктури для його реалізації. У межах сучасних концепцій демократії увага акцентується на інституціоналізації принципів лібералізму, які є визначальними для реалізації демократичного управління. До них належать: повага до прав людини, їх пріоритет над

правами держав; конституційне обмеження влади більшості над меншістю; повага до прав меншості на особливу думку та свободу висловлювань; верховенство закону; розподіл влад. Отже, сучасні принципи демократичного управління забезпечують «перехід від демократії більшості до демократії консенсусу», оскільки він здійснюється відповідно до волі більшості, але з урахуванням інтересів меншості шляхом поєднання безпосередньої та представницької демократії.

Сьогодні в Україні спостерігається своєрідний демократичний дефолт, який стає можливим лише за умови відсутності демократичних інститутів, а отже, деінституціоналізації принципів демократичного управління. Це все сьогодні негативно позначається на реалізації системних реформ в Україні у всіх сферах суспільного життя. За таких умов їх результативність збільшує мультиплексний ефект, завдяки чому знижується їх ефективність. Тому під час реформування будь-якої окремої сфери суспільного життя в Україні особливо важливо враховувати відсутність інституційних принципів демократичного управління, що супроводжується максимальною закритістю правової системи, слабкістю інститутів забезпечення законності та неефективністю прийняття державно-управлінських рішень. Тому системні реформи стають абсолютно неможливими, якщо інституційні принципи демократичного управління є абсолютно недієвими. Вихід із ситуації можливий лише за умови високого рівня інституціоналізації громадянського суспільства та ефективності системи державного управління, скованої на забезпечення його абсолютного розвитку.

Важливим принципом для ефективної організації демократичного управління в Україні має стати утвердження *народного самоуправління* як абсолютне втілення демократії. Однак запровадження народного самоуправління в різних країнах сучасного світу окремі дослідники сьогодні вважають великою фікцією, «враховуючи всю багатоманітність суспільного життя, свободу людини та неминучі розходження між ними з приводу певних питань, через що не існує підстав для демократичної системи приймати обов'язкові для всіх рішення» [1, с. 290]. Саме тому головним питанням є дискусія навколо того, наскільки суб'єкт та об'єкт демократичного управління інституційно збігаються. Варто вказати і на той факт, що одних лише виборів, аби забезпечити демократичність державного управління, недостатньо. Якщо при цьому уряд не несе жодної відповідальності перед населенням, то рішення, які він приймає, блокують зусилля, спрямовані на стабільний розвиток держави.

На нашу думку, особлива увага в контексті інституціоналізації принципів демократичного управління в Україні має належати досягненню суспільного консенсусу як важливого атрибуту стабільності розвитку та функціонування вітчизняної системи державного управління. Під суспільним консенсусом доцільно

розуміти цілісну згоду суспільства зі стратегічних питань його організації та розвитку. Суспільний консенсус передусім передбачає досягнення певної єдності між інститутами державного управління та громадянами, між різними гілками влади, між центром та місцевими органами влади, між органами державної влади та політичними партіями та рухами. Формальним результатом досягнення суспільного консенсусу має стати вироблення угоди між суспільством та органами державної влади. Х. Гернесс із цього приводу вказав на основні етапи вироблення такої угоди, серед яких: визначення спільних завдань; пошук умов співпраці; виявлення суперечностей, розбіжностей та поступок щодо їх взаємодії; узгодження основних позицій співпраці, а також визначення умов для її поліпшення [12, с. 90].

У контексті інституціоналізації принципів демократичного управління в Україні важлива роль має належати «формуванню практики конкретної політики та нормативної бази побудови демократичної системи державного управління» [7, с. 88] (тут і далі переклад наш. – С. В.). З метою вироблення ефективної моделі демократичного управління держав пострадянського простору З. Бжезинський наголошує на необхідності враховувати певні традиції та усталені тенденції демократизації, які вони вже пройшли, аби на основі цього мати можливість спроектувати ідеальну матрицю шляху, який повинні пройти держави в умовах демократизації. При цьому вчений звертає увагу на визначення державного управління, запропоноване експертами Світового банку, які його розглядають як «сукупність історичних традицій та інститутів, за допомогою яких у державі здійснюється державна влада на благо всього суспільства» [2, с. 84]. На основі цього вченим запропоновані такі інституційні механізми реалізації демократичного управління: 1) механізми, за допомогою яких здійснюється виборність, контроль та заміна осіб, наділених владними повноваженнями; 2) здатність урядів раціонально використовувати наявні ресурси та проводити розумну політику; 3) поважне ставлення з боку населення до державних органів та інститутів, які забезпечують взаємодію громадян та держави в соціально-економічній сфері [11, с.100]. На нашу думку, саме ці інституційні механізми можуть стати критеріальною базою для демократизації системи державного управління України.

У контексті даного дослідження також особливу увагу варто звернути на визначення державного управління, подане в «Програмі розвитку ООН», де воно розглядається як реалізація економічних, політичних та адміністративних владних повноважень з метою управління країною на всіх рівнях [7]. Така система, аби бути демократичною, повинна базуватися на реалізації відповідних інституційних механізмів, серед яких процедури та механізми, за допомогою яких громадяни та організації можуть висловлювати свої

інтереси, здійснювати законні права, виконувати обов'язки та вирішувати існуючі розбіжності. З огляду на це під інституційними механізмами демократичного управління України слід розуміти певні засоби, процедури, які забезпечують налагодження суспільної життєдіяльності громадян виключно відповідно до їх прав та інтересів. У контексті розуміння інституційних засад демократичного управління України необхідно спиратися передусім на визначення демократичної системи управління як сукупності традицій, інститутів та процедур, на основі яких і відповідно до яких органи державної влади приймають певні рішення і дають відповіді на запитання. До таких запитань, на думку В. В. Зінченко, належать: 1) яким чином і якою мірою громадяни можуть брати участь у формуванні державної політики; 2) наскільки ефективним є управління державними ресурсами та роботою державних служб; 3) як протистояти зловживанню державною владою; 4) наскільки державні чиновники відповідають за свою роботу; 5) які заходи здійснює держава у відповідь на скарги громадян [4]. Відповіді на ці запитання дозволяють розробити ефективні механізми демократичного управління та сформувати повноцінну демократичну систему.

На нашу думку, варто поставити питання про своєрідний демократичний фундаменталізм, який має бути покладений в основу функціонування демократичного управління. Його ми розуміємо як механізми громадської самоорганізації у формуванні та реалізації державного управління, які забезпечують стабільність розвитку держави та цивілізаційний вплив на неї інститутів громадянського суспільства.

Розробляючи інституційні механізми демократичного управління України, слід враховувати їх стратегічний потенціал, оскільки саме вони мають забезпечити для держави можливість протистояння сучасним геополітичним викликам. На думку А. Шелігсона, «демократичним країнам набагато легше вирішувати проблеми, які висуває до них глобальний світ» [11, с. 343]. Із цього випливає, що лише демократичні країни здатні забезпечити довгостроковий соціально-економічний та політичний розвиток. Відомий англійський дослідник М. Вальцер вказав на чотири інституційні принципи демократичного управління, які відіграють стратегічну роль у розвитку держави. Ці принципи є вкрай актуальними для сучасної системи демократичного управління України, до них належить:

– *здорова демократична система*, яка є найкращим гарантом політичної стабільності, необхідної для забезпечення довгострокового економічного розвитку;

– *демократичні цінності*, такі як прозорість та система відповідальності, що є необхідною умовою продуктивної роботи уряду, яка тактично реагує на проблеми, що виникають у межах

системи державного управління, а також продуктивного та успішного соціально-економічного та політичного розвитку держави;

– *ефективна нормативно-правова база*, яка передбачає абсолютну рівність усіх суб'єктів державно-управлінської практики перед законом;

– *створення системи*, яка дозволяє представникам приватного сектору, громадянського суспільства, трудових колективів, політичних партій та інших громадських об'єднань брати активну участь у прийнятті державно-управлінських рішень та забезпечує зворотню взаємодію з урядовими структурами [18, с. 339].

У контексті даного аналізу особливу увагу необхідно звернути саме на останній принцип, оскільки за умови ефективної системи державного управління, яка була б здатною гарантувати зворотню онлайн-взаємодію органів державної влади та громадськості, можна говорити про відповідну динаміку процесів демократизації. На противагу цьому органи державної влади втрачають свою відповідальність перед суспільством, а отже, губиться стратегічний в ідеалі зв'язок між громадянами та організаційними структурами органів державної влади, покликаними відстоювати їх інтереси. У такому разі питання демократичного управління перетворюється на формальність. Принциповим питанням для вітчизняної системи державного управління є створення організаційно-правових умов, які б слугували інституційною основою для залучення громадськості до системи державного управління, зокрема громадяни мають брати активну участь на всіх етапах законотворчої діяльності, від етапу розроблення законопроектів та відкритих публічних громадських та парламентських слухань аж до безпосередньої їх реалізації.

Формування демократичного управління в Україні й досі потребує вирішення широкого кола проблемних питань та запровадження системних реформ, що тим самим забезпечить їй належні переваги в соціально-економічному та політичному розвитку. Слід зазначити, що саме системні реформи є важливим інституційним механізмом реалізації демократичного управління, вони є саме тим інтегративно-мотиваційним та взаємодоповнюючим фактором, який створює найбільш сприятливі умови для сталого розвитку України. Водночас демократичне управління є важливим фактором для реалізації системних реформ, адже лише за умови проведення демократичних виборів, максимальної відкритості органів державної влади перед суспільством та максимальної залученості його до державного управління стає можливим регенерування відповідних процесів у напрямі сталого демократичного розвитку. На думку Е. Геллпера, «широка інформованість суспільств про діяльність органів державної влади, наявність сталих політичних партій, вільних засобів масової інформації, які б активно реагували на поточні події, здатні активізувати самодисципліну в межах громадянського суспільства, яке

б, у свою чергу, відчуло, що система державного управління максимально підлаштована під нього» [3, с. 49].

Не варто абсолютизувати розвинений демократичний світ, оскільки і там демократичне управління є позбавленим певних демократичних цінностей, а саме «прозорості у прийнятті державно-управлінських рішень, участі населення у державному управлінні, чесності та рівності всіх перед законом» [14, с. 50]. Це свідчить про те, що завжди під час розроблення інституційних принципів та механізмів демократичного управління слід урахувувати індивідуально-типологічні, ментальні особливості, характерні для відповідної національної системи державного управління. На цьому також наголошує Д. Родрік, який вважає, що під час розроблення ідеальної конструкції демократичного управління в межах тієї чи іншої національної держави завжди «необхідно враховувати «місцеві традиції», а вже на основі цього шукати шляхи, які б забезпечували участь населення в розробці відповідних програм реформ» [8, с. 189]. Водночас він наголошує на тому, що цього надзвичайно бояться урядові чиновники та технократи, тому що це суттєвою мірою може пригальмувати реформаційний процес, а громадяни не завжди мають достатній досвід у вирішенні відповідних проблемних питань. Перекладаючи цю модель на досвід демократичного управління, в Україні потрібно розробити чіткий порядок взаємодії органів державної влади та громадськості в контексті реалізації відповідних стратегій, який би включав чітко прописані стадії, цикли їх реалізації. Це створить передумови для максимальної підтримки з боку громадськості діяльності органів державної влади, а також сприятиме розвитку демократичних інститутів.

З огляду на це одним із стратегічних інституційних механізмів демократичного управління в Україні має бути створення ефективної системи підзвітності органів державної влади перед суспільством, заради того аби попередити їх зловживання владою. На думку Т. Парсонса, «положення конституції, які встановлюють систему розподілу, контролю та балансу влади (горизонтальна відповідальність), можуть слугувати дієвим інструментом попередження суттєвих зловживань владою та забезпечувати стабільність, однак для зведення до мінімуму менш помітних, поточних та щоденних випадків зловживання владою при службовому становищі необхідні додаткові механізми, а їх реалізація можлива лише за умови самоорганізаційного потенціалу демократичного управління» [6, с. 113].

Особливої ваги також набувають інституційні механізми, які б дозволили громадянам в установленому порядку вимагати певної компенсації не лише тоді, коли їх діяльність перешкоджає інтересам, але і тоді, коли вона не приносить належних результатів. Актуальною є думка, що найбільше викликів інтересам суспільства виникає через бездієву та

безвідповідальну систему державного управління. Аби попередити це, мають функціонувати інституційні механізми, які б дозволяли громадянам в установленому порядку без значних моральних та матеріальних затрат вимагати від держави певної компенсації за неякісні послуги, а це, у свою чергу, сприятиме ефективності державного управління.

Демократичне управління інституційно регламентоване, тобто фактично діє, коли органи державної влади мають механізми відповідальності перед суспільством. Якщо органи державної влади позбавлені таких механізмів, то загалом вони є нелегітимними та позбавленими стратегічної ефективності своєї діяльності. Державна політика, яка здійснюється такими органами влади, є абсолютно відчуженою від потреб суспільства, а отже, створює нерівні правила гри для всіх суб'єктів системи державного управління. На думку Р. Х. Чілкот, «якщо громадяни не мають можливості брати активну участь у формуванні політики та законодавстві, державні рішення, як правило, не відповідають потребам населення» [9, с. 73]. Уточнюючи свою позицію, вчений наголошує, що «коли у формуванні політики бере участь чітко обмежене коло осіб, надзвичайно важко об'єднати роз'єднані інтереси та створити систему відповідальності уряду перед громадянами» [9, с. 78]. Таким чином, демократичне управління України має базуватися на реалізації інституційних механізмів розподілу влад, прозорості прийняття державно-управлінських рішень, аби в такий спосіб попередити концентрацію влади, а отже, нестабільність соціально-економічного та політичного розвитку.

Особливо наголосимо на дієвості інституційних механізмів, здатних забезпечити стабільність нормативно-правової бази як однієї з умов сталого демократичного управління. Переважною мірою тут ідеться про те, що в умовах сталого демократичного управління часто змінюється нормативно-правова база, а тому існує ризик високої її затратності для суспільства, а також те, що за цих умов суспільство не встигає відслідковувати відповідні зміни, а отже, і її виконання. Це все призводить до зниження легітимності нормативно-правового забезпечення держави, а це, у свою чергу, створює велику межу між інтересами органів державної влади та потребами суспільства. Здебільшого за таких умов ідеться про певну невизначеність у державній політиці, що неминуче позначається на параметрах демократичного управління.

Якщо інституційні механізми підзвітності органів державної влади перед суспільством є недієвими, виникають виклики до демократичного управління. На думку А. Стейпена, до таких викликів належать: 1) якщо громадськість не бере активної участі в прийнятті державно-управлінських рішень, ресурси досить часто спрямовуються на проекти, які вигідні окремому колу людей або нечисленным групам, а не переважній більшості населення; 2) за умови відсутності відповідальності та прозорості,

виділення державним організаціям великих обсягів ресурсів досить рідко сприяє вирішенню проблем (зарубіжні проекти спрямовані на надання допомоги в забезпеченні демократичного управління, не сприяють укріпленню демократії, оскільки більшість коштів осідає у керівників держав і лідерів державних структур); 3) неефективне державне управління призводить до корупції, відсутності законності та відповідальності, а це пригальмовує її демократичний потенціал [12, с. 117].

Говорячи про інституційні принципи та механізми демократичного управління України, слід зважати на функціональний потенціал самої держави, яка повинна забезпечити прийняття та дотримання дієвого законодавства та надання громадянам відповідних державно-управлінських послуг, що сприятиме системному вирішенню певних конфліктів, які час від часу виникають у стосунках між державою та суспільством. Тому в даному контексті постає питання, які інституційні принципи та механізми є найбільш дієвими для реалізації демократичного управління в Україні.

В Україні мають бути прийняті відповідні нормативи, які б чітко встановлювали: тип інформації, до якої необхідно забезпечити доступ (стандарти її якості, точність, повнота); оформлення (проста і доступна форма, аби спростити умови для її аналізу); органи державної влади та державні організації, які зобов'язані публікувати відповідну інформацію, повинні чітко ідентифікувати її тип, зміст та обсяг, який необхідно подати для громадськості; система розсилки (у формі урядових публікацій, на урядових інтернет-сайтах, у формі оголошень, відкритих для широкої громадськості, газетної реклами, на запит громадськості); терміни, у які інформація публікується у відкритих джерелах [5, с. 258]. Сьогодні й досі відкритою для України залишається проблема незалежності засобів масової інформації, які вкрай є необхідними задля інституціоналізації відповідних механізмів демократичного управління. Саме на них покладається основна функція щодо забезпечення високого рівня прозорості роботи органів державної влади за допомогою відповідних публікацій та телепередач, які дозволяють органам державної влади безпосередньо спілкуватися з громадськістю. Це також дозволить підвищити відповідальність і самих органів державної влади перед громадськістю, оскільки будь-які прояви зловживання владою з їх боку будуть піддаватись незаангажованому висвітленню. У той самий час мають бути чітко відпрацьованими інституційні механізми захисту інтересів ЗМІ, що дозволить їм відстоювати власні права на реалізацію професійної діяльності. Саме на засоби масової інформації має покладатися функція формування ціннісної стратегії реалізації системних реформ у державі, які спрямовані на забезпечення демократичного управління.

Інституційні принципи та механізми демократичного розвитку в

Україні мають забезпечити чітко визначений перелік зобов'язань органів державної влади стосовно громадськості; наділити їх належними повноваженнями щодо реалізації функціональних обов'язків (децентралізація повинна мати реальний, а не формальний характер); забезпечити місцеві органи державної влади належними ресурсами (фінансовими, кадровими, технічними та політичними), які б слугували успішній реалізації функціональних обов'язків; запровадити ефективну систему звітності органів державної влади перед суспільством; сприяти розвитку громадських організацій; запровадити механізми контролю громадян за діяльністю органів державної влади, що дозволило б їм безпосередньо на них впливати, та чітко висловлювати свої вимоги.

Таким чином, здійснений нами аналіз інституційних принципів та механізмів демократичного управління в Україні дозволив ідентифікувати основні проблеми та ризики, з якими стикається суспільство в умовах його формальної реалізації, на основі цього синтезовано основні підходи та практики, які мають певну результативність у сучасному світі, і запропоновано шляхи їх реалізації в межах вітчизняної моделі інституціоналізації демократії. Охарактеризовано особливості, які визначають тенденції демократизації державного управління, що дозволить забезпечити політичну та економічну стабільність держави. На основі цього доведено, що стабільність демократичного управління визначається справедливістю та відповідальністю органів державної влади, а не лише захистом громадських свобод та обмеженням владних повноважень.

Список використаних джерел / List of references

1. **Алексєєв В. М.** Майбутній розвиток державотворення: від традицій до реалій / В. М. Алексєєв // Університет. наук. зап. Часопис Хмельницького ун-ту упр. та права. – 2008. – № 2(26). – С. 289 – 293 [Aleksieiev V. M. Maibutnii rozvytok derzhavotvorennia: vid tradytsii do realii / V. M. Aleksieiev // Universytet. nauk. zap. Chasopys Khmelnytskoho un-tu upr. ta prava. – 2008. – № 2(26). – С. 289 – 293].
2. **Бжезинский З.** Стратегический взгляд: Америка и глобальный кризис / Збигнев Бжезинский ; пер. с англ. М. Н. Десятовой. – М. : АСТ, 2014. – 287 с. [Bzhezinskiy Z. Strategicheskii vzglyad: Amerika i globalnyi krizis / Zbignev Bzhezinskiy ; per. s angl. M. N. Desyatovoy. – М. : AST, 2014. – 287 s.].
3. **Геллпер Э.** Условия свободы: гражданское общество и его исторические соперники / Э. Геллпер. – М. : [б. и.], 2014. – 499 с. [Gellper E. Usloviya svobody: grazhdanskoe obschestvo i ego istoricheskie soperniki / E. Gellper. – М. : [b. i.], 2014. – 499 s.].
4. **Зінченко В.** Інституалізація демократичного самоврядування в контексті розвитку громадянського суспільства в Україні / В. Зінченко. – Режим доступу : www.viche.info/journal/1666 [Zinchenko V. Instytualizatsiia demokratychnoho samovriadvannia v konteksti rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini / V. Zinchenko. – Rezhym dostupu : www.viche.info/journal/1666].

5. **Медушевский А. Н.** Гражданское общество и правовое государство в политической мысли Германии / А. Н. Медушевский // Вестн. МГУ. Сер. 12 «Социально-политические исследования». – 2012. – № 5. – С. 47 – 63 [Medushevskiy A. N. Grazhdanskoe obschestvo i pravovoe gosudarstvo v politicheskoy mysli Germanii / A. N. Medushevskiy // Vestn. MGU. Ser. 12 «Sotsialno-politicheskie issledovaniya». – 2012. – № 5. – С. 47 – 63].
6. **Парсонс Т.** Система современных обществ / Толкотт Парсонс ; пер. с англ. Л. А. Седова, А. Д. Ковалева ; под ред. М. С. Ковалевой. – М. : Аспект Пресс, 1998. – 270 с. [Parsons T. Sistema sovremennyih obschestv / Tolkott Parsons ; per. s angl. L. A. Sedova, A. D. Kovaleva ; pod red. M. S. Kovalevoy. – М. : Aspekt Press, 1998. – 270 s.].
7. **Программа развития ООН.** – Режим доступа : www.un.org/ru/ga/undp [Programma razvitiya OON. – Rezhim dostupa : www.un.org/ru/ga/undp].
8. **Родрик Д.** Парадокс глобализации: демократия и будущее мировой экономики. Парадокс глобализации: демократия и будущее мировой экономики / Д. Родрик ; пер. с англ. Н. Эндельмана ; под науч. ред. А. Смирнова. – М. : Изд-во Ин-та Гайдара, 2014. – 576 с. [Rodrik D. Paradoks globalizatsii: demokratiya i budushee mirovoy ekonomiki. Paradoks globalizatsii: demokratiya i budushee mirovoy ekonomiki / D. Rodrik ; per. s angl. N. Endelmana ; pod nach. red. A. Smirnova. – М. : Izd-vo In-ta Gaydara, 2014. – 576 s.].
9. **Чилкот Р. Х.** Теории сравнительной политологии. В поисках парадигмы : пер. с англ. / Р. Х. Чилкот. – М. : Инфра М, 2014. – 470 с. [Chilkot R. H. Teorii sravnitelnoy politologii. V poiskah paradigmy : per. s angl. / R. H. Chilkot. – М. : Infra M, 2014. – 470 s.].
10. **Diamond L.** Can the Whole World Become Democratic? // Democracy, Development, and International Politics. Paper 03'05. Center for Study of Democracy : University of California, Irvine, 2013. – 488 p.
11. **Elshtain J. B.** Religion and Democracy / J. B. Elshtain // Journal of Democracy. – 2009. – April. – P. 77 – 94.
12. **Gurses M.** State-Sponsored Development, Oil and Democratization / M. Gurses // Democratization. – 2009. – June. – 3 – 4.
13. **Herness H.** Scandinavian citizenship / H. Herness // Acta Sociol. – Oslo, 2011. – Vol. 31. – № 3. – P. 89 – 111.
14. **Kaplan R.** Was Democracy Just a Moment / R. Kaplan // The Atlantic Monthly. – December, 2007. – 578 p.
15. **Keane J.** Democracy and Civil Society / J. Keane. – L. ; N.Y., 2014. – 499 p.
16. **Reconciling the Solitudes: Essays on Canadian Federalism and nationalism.** – Montreal : McGill-Queens University Press. Taylor Ch., 2014. – 675 p.
17. **Stepan A.** Constitutional Frameworks and Democratic Consolidation: Parliamentarism / A. Stepan // World Politics. – 2013. – October. – 456 p.
18. **Toward a Global Civil Society** / Walzer M. (ed.). – Providence, Oxford, 2015. – 678 p.

Надійшла до редколегії 16.10.15